

BRÓDY, a bárd

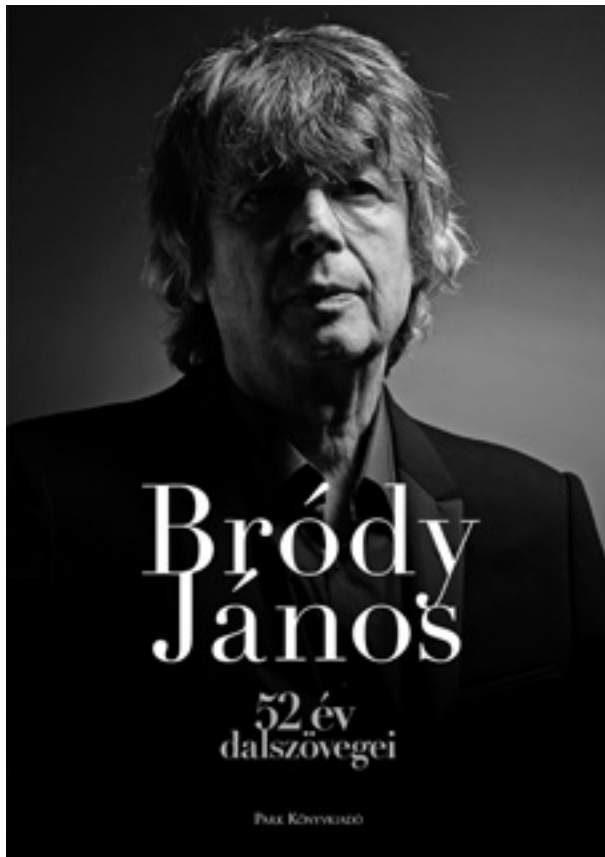
Bródy János: *52 év dalszövegei*
Park Könyvkiadó, 2017

Ötvenkét év dalszövegei címmel most jelent meg Bródy János líra-dal-vers gyűjteménye, hadd használjam e kötetet apropóként a róla készülő portréhoz

Esszét írok, azért válogathatok, kiemelhetem kedvenceimet, melyek szívemhez nőttek. Tudom, hogy lehetetlen vállalkozás, ha koncertről írnék, más lenne, elkapna a tömegmámor, és mást hallanék, mint amit szól. Azt is tudom, hogy a dal és szöveg totalitását nem lehet felbontani, de Bródy dalszerző, (költő), tán van értelme a kutakodásnak. Szóval, ami szívemhez nőtt, s amiért olykor hat-nyolcezer ember őrzöng a stadionban, mondjuk a *Földvár felé félúton* c. dal. Stoppos az út szélén, megáll. Az őszi nap borong, a lány rá se néz. Kéri, ha Földvár felé, elviszi. Nincs válasz, az őszi nap felragyog, hogy lássék a lány arcán egy leguruló könnycsepp. Nem érti – se a stoppos, se a lány, nincs dialóg, némaság van („tán süket ez a lány?”) – és Bródynak menni kell, mert várják a művházban.

És háromsoronként jön a refrén, „Földvár felé félúton.” Mert a dalnak balladás struktúrája van, lényege a „semmi se történik a pusztaságában”. Ez a dal/vers fantasztikus ereje: indulna történés, de még sincs, megáll félúton, nincs folytatás és nincs poén, nincs hepiend, a kocsis tovább megy, a lány marad. Igaz van, a dal végén egy epilóg: Bródy azóta figyel az út jobboldalát, ha netán, véletlenül, valami csoda folytán ott lenne megint a lány, megvigasztalná. (Ez utóbbi kiegészítés már hangyányit ironikus. Ami Bródy specialitása, ha már bögni akarsz, jön egy halvány, ironikus felütés...)

A refrénnel széttördelt mini-sztori – amiben nem történik semmi – azért döbbenetes, mert a hallgatóság várakozásra fut ki, hátha mégis, hátha mozdul a lány, legalább ránéz a sráca az autóban. De nem. És nincs magyarázat, hogy miért nem néz rá – vár valakit? Valaki kirakta az út közepére? Gyalog ment és elfáradt – semmit se tudunk, és ez a bizonytalanság adja a dal dinamikáját, a várakozás és csalódás. És a Nap, előbb őszi, szomorkás, aztán ragyog, de csak azért, hogy a könnyek csillogjanak a lány arcán: valamit mégis jelent, hogy itt áll Földvár felé félúton... Csak nem tudod megfejtetni, mint ahogy az élet nagy dolgait sem vagy képes szétszálazni. Különb is: nem kell mindig hepiend – jobb félúton. A háromsoros strófák plusz refrén között szünet, csak várj, hátha – de nem, a szünet csak a tiéd. A remény hal meg utoljára.

A másik kedvencem két verzióban él a youtube-on: Bródyval szó-lóban és Albert Györgyivel duóként (*Filléres emlékeim*). Ez utóbbi játékos ugyan, de már tiszta filozófia. Hogy a kéróban szanaszét hevernek értelmetlen tárgyak, kinek nincs ez így? (a rendmániásokat kivéve). Emlékek – gyöngysor, szakadt nyaklánc, felé-be tört mézeskalács – akkora telitalát, hogy majd megdöglök, pedig már vagy tizedszer hallgatom. Mert így van, így él az ember, én is, ha kihúzom, a fiókom tele van értelmetlen apróságokkal: redisz-tollszem (tudod, még mi volt az, és kinek kellett vennem?) egy csigaház Jugóból, egy picike nyuszi (porcelán) Ágitól kaptam kb. hatvan éve, apám órája (szovjet) – a tárgyak gyűlnek, rajtam kívül senki se tudja mire jók, mit hordoznak. Mert belül jelentésük van, valamikor fontosak voltak, emlékeket rejtenek.

Bródy felfedezi az *apró kacatok fontosságát*, „ők tudják mennyit ér az életem” mondja a refrén. És ez nem

poén, ez mély filozófia. Ketten éneklük, Bródy olykor elmosolyodik az apróságok marhaságán, de aztán azt mondja, hogy nincs ereje kidobni őket. Hogy is lenne, mindegyik hord valamit életéből, nem valami nagy tragédiát, csak egy apróságot, amit feledni kellett, és aminek letétje mégis itt marad, hogy ne lehessen felejtani. Erre mondtam, hogy ez már filozófia: mert, hogy nem (csak) a nagy dolgok-tárgyak hordják az ember múltját, lényegét, hanem ezek a „filléres emlékek”. Mindegyiknek története van, mégpedig mások által megfeythetetlen, csak személyes dekódolásra ítélt. És nincs magyarázat, csak a „filléres emlékeim” refrénje, „melyek oly drágák nekem.” Nincs elmesélve, hogy miért „drágák”, hogy kitől való, amit kapott. Ugyanebből az anyagból van szabva a „Mama kérlek, meséld el nekem” c. dal, egyes szám első személyben beszél, hisz nem mindenki meri megkérdeni anyukáját, de ez az apróság életbevágóvá nő a vége felé, a vers kibomlásban. (Milyen kár, hogy anyák napjaira, a sokszoros idézéssel elkoptatták ezt a kis csodát...)

A dalok abszolút személyesek és mégis egy halvány distancia tartja őket a föld felett, nehogy már szentimentálisak legyenek. A bárd és a személy azonos is, meg különbözik is: a dal „alanya” más, mint aki éneklő, közben csak akkor van hatása, ha autentikusan ő az, aki ezeket dalban/gitáron elmondja. A szentimentális „felhang” és a tárgyak brutális objektivitása olyan feszültséget hord, hogy nem tudsz szabadulni tőlük. Törékeny hangulat. Ha netán egy giccses fordulat beugrana, vége lenne a lebegő-törékeny hangulatnak, de nem Bródynál nincs ilyen. Nem is intellektuális tartása miatt, hanem habitusa révén. Mert ő mindig ilyen, áll és játszik, olykor mosolyog (épp hogy...) és jön belőle a dal (és bölcselem). Különösen így van ez a videóban, Albert Györgyi majd tíz éve halott, itt meg szakad farmerben, énekel Bródy „alá” – aki néha rámosolyog, „mit tudod te, miről beszéllek én ezekkel a kacatokkal...”

Ehhez tartozik, hogy Bródy voltaképp „énekbeszéddel” varázsol el, nincs nagy hangterjedelme, olyan, mintha beszélgetnétek – bár a dallam mégis csak viszi a szöveget, amit eddig próbáltam „versként” kézbe venni. Az énekbeszéd legitim előadói stílus (Cseh Tamás énekhanga is ilyesmi volt, csak másképp...). A dalok bájához ez is hozzátartozik.

A „bárd”

Akkor a legjobb, mikor egy szál gitárral, jeansben áll a színpadon – nincs se vokál, se zenekar, se lézer-játék, csak ő, amint magáról mesél, de mintha valami harmadik ember-ről szólna a mese, pedig amit mond – abszolút személyes. Egy nemrég készült interjúban hökkentő esztétikai tétellel lep meg. Azt mondja, hogy a most megjelent kötetének 800 dalából kb. 10%-a az, amit a pódiumon előad, és ezt a hányadot nem ő, hanem a közönség választja ki. Hiába gondolja, hogy amit épp ír, az befut és sláger lesz, a publikum – az „ezerfejű” – másképp dönt, és azt kéri, ami az övé: ketten csinálják a siker-dalokat. Ha nagyképp lennék, mondanám, hogy így működik a befogadás-esztétika: a publikum társszerző, legalábbis a siker felépítésében. Abban, hogy mi legyen/lehet siker, és aztán évtizedeken át visszatapsolják, hogy nekünk azt énekelj... És még valami, ugyancsak ő mondja (Veisz Alindának), hogy ő elsősorban alkotó, dalokat ír. Ami azt jelenti, hogy beugrik a fejébe egy sor, egy frappáns, sűrített mondat, ami refrén lehet – elteszi, később jön hozzá felvezető és kibomlik a refrén. Életét az írás vezérli, mondaná.

Na, jó, most fontosabbnak tartja alkotói-írói arcát – pláne e kötet árnyékában –, de azért ne feledjük: nevét-hírét, dalai visszhangját színpadi jelenlétével teremtette meg. Negyven éve áll ugyanabban a szerelésben, kócos hajjal, kamaszos félmosollyal, és így lett ikon. Nem jöhet ki másképp a színpadra, akár hol is játszik. Tán titka mégis csak az, hogy apróságokból építkezik: *Felföldiné estélye* címűben takaros (lepukkant) házikó a város szélén, Felföldiné – mikor kérdőívvvel jönnek – lánynevét használja, levelek nem jönnek, fiát elvesztette (lelőtték NY-ban), a dal hangulata külvárosi *song*, semmi extra. Felföldiné egyedül tesz-vesz a házban, olykor régi képeket nézeget, meg a síneket a töltésen. És aztán, mint egy lórúgás:

*Egy este újra megnézi a New yorki képeket
És fáradtan a konyhaszékre ül
Mindent jól bezár, csak épp a gázt nem zárja el
S az idők tengerében elmerül*

– az a „konyhaszék” tökéletes atmoszféra-teremtő főnév, helyszínrajz vagy egy lepukadt kisvilág szimbóluma – innen aztán már szinte magától jön a csendes *Abgang*, igazi „felföldinés” távozás. Ami minden csendessége ellenére, olyan, mint egy lórúgás, ahogy említettem. Pedig nincs kozmikus pesszimizmus, az élet ilyen, nem a rendszert vádolja, nem az életet. Senkit se vádol, Felföldiné *belül* hal meg, nem látja szem. Csak hallgatjuk csendes belenyugvással.

Igazságtalan vagyok: negyven év nagy dobásai közül kiválasztok két-három apróságot, hol van a „*Lesz még magyar köztársaság*”, hol van az „*Ezek ugyanazok*” c. kihegyezett politikai tollhegy (óriási sikerrel). Aztán meg estem le a székről, mikor láttam, hogy a generáció emblematisz dala („*Miért hagytuk, hogy így legyen*” 1968-ból való –még alig indította el szólókarrierjét és máris bombát robbantott. A sárga rózsza évtizedekig politikai szimbólum maradt...) Mégis itt maradnék, mert amibe beleszerettem, az az *Illés szekeren* c. dal – aminek lírája annyira szokatlan Bródytól, annyira kemény, majdnem azt mondanám, Ady Endré-s, (talán az is...). Minden benne van, a jelenből való majdnem totális kiábrándulás, a remények vesztese, és a titkos készülődés a végső útra. Hol van ez a vers (hadd nevezem annak) a korábbi „bárd”-fazonú, felszólító módtól, reménytől, közönytől. Itt minden van, találkozás Istennel, a végső leszámolással, a szekérrel, az eredeti-mítosszal (gondolj a címre, *Illés szekeren* – mert, hogy azon lovagol a Himaláján is...) Óriási vers, összefoglalása egy életműnek, egy korszaknak, egy világnak. (By the way: bibliai szöveggel indul...)

*Az Úr Illésként elviszi mind,
Kiket nagyon sújt és szeret:*

*Ég s Föld között, bús-hazátlanul
Hajtja őket a Sors szele.*

*Szívük izzik, agyuk jégcsapos,
A Föld reájuk föl kacag
S jég-útjukat szánva szórja be
Hideg gyémántporral a Nap*

Ez azért teljesen más líra, „bárdként” is, dalszerzőként is, életművet lezáró ráadásként is, mint amit eddig írt-énekel: „*a Föld rájuk föl kacag*” – itt cseng nekem vissza Ady, s hogy Bródy él ezzel a hangulati utalással az külön gyönyörűség. Miközben persze átüt rajta a vég-ső pesszimizmus, - aminek korábbi verseiben-dalaiban nem engedett teret. Itt nem bírja tovább visszafogni magát, és a Nap is csak hideg gyémántporral vonja útjukat. (Egyébként nála a Nap állandó szereplő, akár őszi, akár nyári, de ott van oly sok versében/dalában.)

A gyűjtemény

Végül hadd szóljak a kötetről, az 52 év dalszövegeiről, vagyis Bródyról, a költőről. Vaskos kötet, minden benne van. Összes. Aminek van egy fontos tulajdonsága: az olvasó átéli az évszámok jelezte korok atmoszféráját. A tilalmat és ennek kijátszását. Az előszóban Rényi András írja meg, hogy Bródy erre a „jelbeszéd”-technikára építette költészetét – célozgat, nem mond ki, metaforázik, de te tudod, miről beszél. Ez volt a jelbeszéd-hagyomány csodája: ki lehetett mondani, mert volt fedőszöveg. És össze lehetett kacsintani a publikummal.

„Összes”, ami azt is jelenti, hogy komoly, nagy visszhangra találó versek-szövegek mellett ott vannak a közepes, vagy épp gyenge versek-dalok is. Néha erősítik a nagy durranásokat, máskor meg lehúzzák. Titkon megkérdeném: minek kellett egy hatszáz oldalas *opus magnum*?... (Tán keményebb szerkesztő kellett volna?) Hülyéket kérdezek: ilyen az „összes versek” műfaja. Petri kötetében sem csak csúcsteljesítmények vannak, mondanám, hogy átkötő szövegek. Igaz viszont, hogy ahogy megyünk előre az időben egyre több jó vers-dal születik, Bródy lírikusi Énje letisztul, nyelvezete karcsúbb lesz. A *Nyuggerdal*, meg a *Nincs pardon* c. versek-dalok (2011-2015) pl. zseniális sűrítménye, egy korosztály élet-érzésének, mondanám: vallomásának. „De jólesik, ha úgy érzem, hogy van, aki még szeret...” – mondja a *Nyuggerdal*-ban. Hát igen, az életkorba bezártság és a belőle való kitörés együtt, a „csak- azért-is” bája – elragadó. Egyáltalán a kötet eme részében szinte minden dal telitalálat: a költő beérett, nem kell semmire se tekintettel lennie, azt mond, ami a szívében, és amit a prozódia vagy a dallam megkíván.

Az „összes” formációban viszont benne van, ami a nagy dalok mögül mára már hiányzik: a születés korának atmoszférája, hogy mitől féltünk, miben reménykedtünk, mit vártunk, mit fojtottunk el annak idején. Ezek az „átkötő szövegek” ezt hozzánk elénk, a '70-es '80-as éveket, meg a rendszerváltás után kezdődő kiábrándulást, a „nem ezt vártuk” keserű szájízét. Ez a városi hangulat a gyengébb – illetve: közönség által nem felkapott dalokban – van jelen, mintegy díszletként érzékeltetve, milyen világ volt Bródy generációjának meghatározó évtizedeiben. És van, amikor vadul kitör belőle, mint az „*Édes életünk*” c. dal keserű csalódásában.

Jóslat

Utoljára hagytam a máig érvényes jóslatot. Nem szokott célozni a jövőre, de most erre veszi útját, s az eredmény: telitalálat. A „*Ne várd a májust*” c. dal (1982-84) már régóta kísér, benne vagyok, velem vagyok, ő velem van, mert annyira igaz, pláne ahogy megy az idő, és ahogy most várjuk a telet. Nem tudom magának írta-e vagy Zoránnak, a dalszöveg-kötet szerint ő a szerző, az interneten Sztevanovity. A dalt Zoránnal duóban is elő szokták adni. Mindegy: ez a „hosszú lesz, a tél én azt hiszem” sor – mindent elmond életünk hátra maradt részéről.

*Ijesztő szelek fújnak, kedvesem
Nem hoznak több tavaszt el fényesen
Fejünkre hullanak a csillagok
Rémülten ébrednek az álmodók*

*Készülj a hosszú télre, kedvesem
Mert hosszú lesz a tél, én azt hiszem.*

Az utolsó sor nagyon bejött. Túl a jóslaton, ez „*fejünkre hullanak a csillagok*” chagalli látomás külön megtépi az ember lelkét. Hogy a csudába hullanak fejünkre a csillagok, mi kell ahhoz, hogy a firmamentum a fejünkre zuhanjon? Világvége, kozmikus összeolvadás? Nem tudom. Csak azt érzem a dal higgadt ritmusából, csendes – nem szomorú – zenei intonációjából, hogy befellegzett. Legalábbis annak a generációnak, ami most batytyog a hetven-nyolcvan felé.

Erőlködök itten, pedig tudom, hogy ezeket a verseket-dalokat a zene, a Bródy féle szkepszissel-lélekkel telített kamaszos-pimasz dallam viszi, s enélkül itt most hiába erőlködöm, hogy lássatok feleim kivel éltek együtt. Nem feladatom a zenei frazírozásba beledumálni, de egy példát hadd hozzak. *Az utcán* c. dalban szerepel a híres, sokak által dúdolt sor, „*Nem tudtam, hova, de hova, de hova, de hova megyek – én.*” A „hova” ritmikusan ismétlődik, a harmadik ismétlés után vége a sornak – ám Bródy hozzátesz egy felfelé kunkorodó szótagot-hang: az „én”-t. És ezzel átlép – kvázi – a következő sorba, de mégse. Olyan ez, mint a lírában az „áthajlás („*enjambement*”), a sor befejeződik, de egy szó mégis áthajlik – „visszakanyarodik” – a következőbe, és ott ér véget. (Ugyanez a játék élvezhető *Az utcán* utolsó szakaszában is.) Na, ez az áthajló hangzás Bródy specialitása, a „dalmondat” nem ér véget a sor végén, nem ereszkedik le a befejezés hangzásához, hanem fennmarad, mintegy „véletlenül”. Amitől megbolondul a szöveg is, a dallam is – s ettől lesz élő az egész. Másutt másképp történik ez a dallam-bolondítás, - na ezért nem érvényes ezeket a dalokat „irodalmilag”, kvázi esztétikai eszközökkel elemezni. Mindegy, te is tudod, hogy a dal – szöveg és zene egysége, és ez megy át emlékeid tárházába.

És tovább: a kötet egésze – egy életmű – kihagyhatatlan kordokumentum. ■ ■ ■

Almási Miklós (1932): Az ELTE és a Művészetelméleti és Médiakutatási Intézet professor emeritusa. Kezdetben dráma (színház) és filozófia határozta meg életét, Lukács György tanítványaként sajátította el a szakmát, valamint a holisztikus gondolkodást. Első könyveit ez az észjárásbeli habitus határozta meg. 1990-től kezdte érdekelni a gazdaságfilozófia, egyáltalán az ökonómia (finánckapitalizmus), amiben sokat segítette az a kétszer egy év, amit Amerikában töltött: e rendszer működésének testközeli élménye határozta meg további tevékenységét. Attól kezdve véli úgy, hogy a világ folyását e tőkeformák globális – és radikálisan új – működése (és diszfunkciója) határozza meg. Szerelme azért az esztétika maradt, oktatóként, kritikusként, esszéistaként a művekkal való bíbelődés, a hermeneutika és elemzés tölti ki életét. 1987-ben választották akadémikussá, 2004-ben kapott Széchenyi-díjat. Könyvei a Kalligramnál: *A szerelem lehetetlensége* (2012), *Bevezetés a 21. századba* (minieszékek, 2015).